

RÖDA MILJARDER

Först siktades hon på balkongen, i samspråk med Håkan Juholt. Kvällspressen påstod att hon före flera andra framförde krav på partiledarens avgång, kanske just där och då, under en paus i verkställande utskottets möte alltmedan januariskymningen föll över huvudstaden.

Någon dag senare kunde vi läsa att det var hon som hållit i ordförandeklubban när verkställande utskottet sagt att det fick vara nog nu och Håkan Juholt åkte hem till Oskarshamn för att avgå. Sedan flög hennes namn åter över landet då en lättad Carin Jämtin kunde berätta att verkställande utskottet funnit en värdig efterträdare i Stefan Löfven och tillade att alla ju inte kunnat vara med hela tiden: Elvy Söderström hade varit tvungen att flyga hem för att, som Jämtin uttryckte det, ”ta hand om ett energibolag som har problem”.

Elvy Söderström?

Strax därefter trädde hon fram på nytt för att säga att Stefan Löfven är en klok och duktig och samlade person som kan tänka nytt och fatta beslut.

– Men, sa hon i en radiointervju och lät för ett ögonblick som Mona Sahlin, framför allt därför att Stefan är Stefan. Han ser andra människor.

Hur hon visste det? Jo, därför att Stefan och hon gått med i partiet nästan samtidigt, gått i studiecirklar och arbetat tillsammans, hemma i Örnköldsvik.

Efter att ha introducerat Stefan Löfven före hans jungfrutal, inför partiuppbygget på Fotografiska, flög Elvy Söderström hem igen.

Nu ska sägas: Elvy Söderström dementerar att verkställande utskottets möte ställde krav på Håkan Juholts avgång. Hon dementerar att hon på balkongen framförde detta krav. Hon hade annat för sig.

– Jag tjuvrökte.

– Och Juholt?

– Han gick väl ut och sträckte på sig. Det är långa möten.

Det har gått några veckor sedan turbulensen kring partiordföranden. Elvy Söderström är tillbaka på fjärde våningen i kommunalhuset på Nygatan 6, för dagen klädd i rött och svart, med fulltecknad kalender och aningen, aningen spänd. Det hon vill berätta om heter Världsklass 2015, en vision om en kommun, ett företagsklimat, ett vardagsliv på topp, om att möta globaliseringens svindlande utmaningar med framtidstro och optimism, genom

handlingskraft och uppfinningsriktighet. Floskler? Nej, inte i Örnsköldsvik. Det hon mindre gärna talar om är det där energibolaget med problem Carin Jämtin nämnde. Ändå har de med varandra att göra, detta med den starka visionen och dagens ledsamheter. Här norr om skogen, *nolaskogs*, har man sedan Sverige blev Sverige sett världen som en möjlighet och inte som ett hot. ”Kan dom så kan vi”, som far och sönerna Hägglund brukade säga.

Fast först: Elvy Söderström.

– Att promenera genom Örnsköldsvik med Elvy Söderström är en upplevelse, säger Tomas Östros som suttit med henne många år i partiets verkställande utskott. Alla vill tala med henne. Alla känner henne. Hon är väldigt öppen, väldigt synlig. En orädd person.

– Hon har en hög social kompetens som gör att hon har lätt att tala med alla, säger Dan Olsson, centerpartistiskt kommunalråd i opposition som Elvy Söderström anser ha svikit nu när det blåser hårt. Hon är beredd att gå utanför de kommunala väggarna, att ha en dialog med näringsliv och andra.

– Ett unikum, säger Per Carstedt som numera inte träffar henne annat än slumpartat – på flyget, ett femtioårskalas – men som mannen bakom stadens äventyr i etanolbranschen spelar en huvudroll i den här historien. Elvy sprider en massa positiv energi omkring sig. En social atlet.

Alls inte född in i traditionell socialdemokratisk miljö, även om mamma röstade socialdemokratiskt, snarare en typisk splittrad småföretagarmiljö i denna trakt där fjällkedjan plötsligt går i havet, berget skimrar i rött och violett och naturen självfallet är vackrast i världen: Fråga Peter Forsberg! Fråga Elvy Söderström! Mamma arbetade länge i hemtjänsten, men när Elvy Söderström i övrigt ska förklara vad föräldrarna gjorde blir det en något knagglig berättelse om kaféerörelse, verkstad, företag i bergsprängarbranschen. Pappa var längre till vänster. Politik diskuterades i hemmet men politik var gubbar runt ett köksbord. Så ville inte Elvy ha det. Hon organiserade sig under studietiden på Lärarhögskolan i Umeå, vid 23 års ålder, för att rädda partiet från att förlora valet 1976.

Förste kommunalråd har hon varit sedan 1995, efter tre år i riksdagen, i partiets verkställande utskott sedan 1996. (Hon minns själv inte årtalen, minns namn och ansikten.) Hon beskriver Örnsköldsvik som så trött vid denna tid, utan framtidstro. Skogsbolagen hade flyttat huvudkontoren till Stockholm, petrokemin stuckit till västkusten, småföretag föredrog städer söder om skogen. Hon samlade några kring sig, folk av alla kulörer, och de utmanade företagen – Vi satsar om ni satsar dubbelt – och det finns ingen i dag som vill ta ifrån henne det initiativet, kraften hon visade. Botniabanan – invigdes 2010, knyter ihop Örnsköldsvik med Umeå och snart med stambanan söderut – kan Öviksborna tacka Elvy för, hennes goda

kontakter med Göran Persson. Han har kallat henne ”en fantastisk kvinna”, sagt att där ”Elvy är med så blir det någonting gjort och dessutom så har vi så roligt”. Statsminister Persson var, självfallet, här och tog första spadtaget, den 14 augusti 1999.

Nu är det inte lika roligt längre. Övik Energi, kommunens energibolag, har en skuld på svindlande 3,5 miljarder kronor. I januari fick bolaget 113,7 miljoner av kommunen, i februari 60 miljoner och i april vill bolaget veta om kommunen är beredd att skjuta till ytterligare en sådär 700 miljoner kronor, allt för att undvika ruin. Problem, sa Jämtin. ”Det kommunala energibolaget har gjort så usla affärer genom åren (...) att Örnköldsvik blivit ett av landets främsta exempel på hur illa det kan gå då kommunpolitiker ska försöka styra och utveckla bolag”, skriver *Örnköldsviks Allehanda* i en av sina många ilska ledare i saken. – Då sökte man lösningar tillsammans, säger Per Carstedt. Nu jagar alla Elvy. Nu är allt hennes fel.

Då, säger han, var det roligt att vara med. Då, det var de där åren från nittiotalets mitt då han kommit hem från USA för att ta hand om pappas bilfirma, engagerade sig i Handelskammaren och Rotary och Stiftelsen för Svensk Etanolutveckling – fast, på hans inrådan, döptes om till BioAlcohol Fuel Foundation, BAFF – och övertygad om både sin kallelse och sin förmåga att förbättra världen kastade sig in i ett äventyr som fick landets statsminister att drömma om en ny svensk industrigren. Äventyret stavas e-t-a-n-o-l och är en orsak, den mest iögonfallande, till dagens bekymmer.

Etanol, alltså sprit, har i över hundra år tillverkats här uppe av skogsråvaran, men det var som alternativt bilbränsle etanol blev politik. Första etanolbussen i landet rullade i Örnköldsvik, första etanolmacken invigdes här 1994, av miljöminister Anna Lindh. Etanolen kom från företaget Sekab som startats 1985, ägdes av Domsjö Fabriker och Akzo Nobel, levererade bränsle också till etanolbussarna som börjat rulla på Stockholms gator. Sveriges tre första etanolbilar fanns i Örnköldsvik, importerade av Per Carstedt. (Han skulle snart sälja en bil till Maud Olofsson, gammal skolkamrat.) En onsdag i maj 2004 invigdes Etanolpiloten, en forskningsanläggning för att utvinna bilbränsle ur cellulosa – billigt, miljövänligt – och det var vid invigningen som Göran Persson talade om en ny och stark svensk industrigren. Han hade nyss kommit ut som grön. Han sa:

– Jag har mött många politiker, industrialister och affärsmän som är rädda för den nya tekniken. Men jag är inte rädd för den, utan för den gamla.

Statsministern stack inte under stol med att Elvy Söderström aldrig försummat ett tillfälle att dra honom avsides och tala sig varm för etanolforskningen i Örnköldsvik. Talade vid

invigningen gjorde också Per Carstedt som, enligt referatet i *Örnsköldsviks Allehanda*, ”hyllades som den person som betytt allra mest för etanolen i Sverige”. Per Carstedt försummade aldrig ett tillfälle att placera etanolen i världen, knyta den till fattigdom och miljöförstöring: globala lösningar var ett favorituttryck. Han kryddade tal och intervjuer med namn som Galilei, Darwin, Bill Clinton. Örnsköldsvik skulle bli världsetta – och det var det många som menade.

När Sekab strax efter invigningen blev till salu – en kalldusch: Domsjö ville renodla sin verksamhet och behövde pengarna – var det kanske inte så underligt att de tre kommunerna Örnsköldsvik, Skellefteå och Umeå genom sina energibolag satsade närmare 150 miljoner kronor för att hålla företaget kvar i bygden. Örnsköldsvik satsade mest, 70 miljoner. Ett gäng privatpersoner hängde på, Per Carstedt i spetsen. Han utsågs till koncernchef. Han sa om kommunernas roll:

– De är de ekonomiska musklerna, vi står för kunskapen.

Han sa:

– Nu kan vi satsa mer långsiktigt, på tio år.

Vad som utmålades, inte bara av honom, var ett radband av etanolfabriker längs Norrlandskusten. Första fabriken skulle stå klar år 2009. Så skulle världen erövras. Tillsammans mot framtiden, som det hette i en broschyr från den tiden.

Någon som ler? Gör inte det. Nolaskogare har erövrat världen förr, flera gånger. Sörkörarna fyllde slädarna med renkött, skogsfågel, tunnbröd, linnetyger, skinn och annat – handeln med samerna var livlig – och körde ner till städerna i Bergslagen, till Gävle, Uppsala och Stockholm, ställde sig på torgen och sålde direkt ur slädarna, trotsade länge rikets handelslagar. Hem kom man med viner och Cognac, sidentyger, guldsmycken, mahognymöbler. Fick alltså smak för livets goda. Intresset väckt för det som låg utanför tröskeln. Nolaskogarna fick namn om sig att vara uppfinningsrika handelsmän, mottagliga för nya idéer, utåtriktade, lättroliga. (Sverigedemokrater finns inte här uppe.) Engelsmannen Edward Daniel Clarke kom hit 1799 och lade särskilt märke till de rena hemmen, fliten och de vackra linnetygerna: fullt i klass med Hollands yppersta. Traktens kvinnor ansågs ha en ovanligt stark ställning. En duktig linneberederska saknade aldrig friare, men också i handeln utmärkte de sig; kanske männens långa bortavaro – resan söderut tog två, tre månader i anspråk – bidrog till saken.

Europas industrialisering skedde inte utan sågat virke från Västernorrlands skogar och strax norr om den stad som anlagts i en stenig skogsbacke ner mot en havsvik hade en far och sju

söner börjat göra möbler, dörrar, fönsterkarmar. Snart slängde de upp några stolsrader på ett lastbilsflak. Det var den första bussen. Det blev fler. Till Stockholmsutställningen 1930 körde de ner fem bussar; andra tillverkare hade en buss var. Hägglund & Söner skulle snart göra bussar, lok, motorer och maskiner till hela världen, ville skapa ett mönstersamhälle där ute i Gullänget. Arbetarna fick en slant och en bit mark för att bygga sina hem, Gösta Hägglund ringde Träindustriarbetareförbundet i Stockholm och bad dem skicka upp någon som organisera en fackförening. Här fanns Saltsjöbadsandan tio år före Saltsjöbadsavtalet. Hit sökte sig Stefan Löfven några år senare.

Etanolen gick inte lika bra. Den där försöksanläggningen fick inte fram någon produkt, alltså blev det inga fabriker längs kusten, men eftersom etanol var framtiden sökte sig Sekab utanför landets gränser: Importerade etanol från Brasilien som utvanns ur sockerrör. Började bygga en fabrik i Polen som skulle utvinna bränslet ur majs. Planerade fyra fabriker i Ungern: Markköp, bygglov, miljö tillstånd, konsultarvoden. Allt kostade. I november 2006 beslutade Örnsköldsviks kommunfullmäktige att kasta in 70 miljoner kronor till i Sekab. Ett år senare kastades ytterligare 76 miljoner in i bolaget, samt ett borgensåtagande på 176,5 miljoner, men beslutet passerade aldrig fullmäktige. Det togs av styrelsen för energibolaget, Övik Energi. Det var så bråttom, förklarade Elvy Söderström. ”Sekab var på väg mot konkurs.” Följdfrågor svarade hon inte på. Per Carstedt sa att det var ”en feltolkning” att Sekab hade ekonomiska problem. Företagets förlust det året slutade på 318 miljoner kronor.

– Det ena har lett till det andra, som Folkpartiets Gunnar Melin formulerar det.

Han är den ende som varit mot satsningen från start.

Dan Olsson, det centerpartistiska oppositionsrådet, hängde på från första början – det var ju viktigt att behålla kunskapen i Örnsköldsvik – och berättar gärna om mötena där styrelseordförandena och direktörerna för Skellefteås och Örnsköldsviks kommunala bolag med hjälp av overheadbilder och pigga prognoser övertygade politikerna om det vettiga i att köpa Sekab. Det var vinst hela vägen. Inga risker. Bara ett övergångsskede. Sedan skulle de privata kunna ta över. Dan Olsson drar ut en låda och visar sin bunt med stora svarta anteckningsböcker, tar hjälp av sin egen upprättade tidsaxel i datorn för att kunna svara på frågor. Suckar:

– Det har varit så jävla många turer i detta.

Letar bland sina anteckningar, suckar igen:

– Jag är osäker på om Polenfabriken över huvud taget kom upp i fullmäktige.

Elvy Söderström tycker att Olsson sviker. Det återkommer hon till gång på gång, utan att nämna hans namn. Hon säger:

– När vi fattade besluten var det med bred politisk enighet.

Hon säger:

– Om man har ansvar tar man ansvar. När det börjar krångla kan man inte bara stiga av och låta andra ta ansvaret.

Dan Olsson började protestera 2007. Andra problem tillstötte. Lågkonjunkturen betydde minskad efterfrågan på etanol, sjunkande priser, men Sekab hade tagit för vana att köpa stora partier, tidigt på säsongen, och satt med lager som ingen ville ha. Oljepriset sjönk, därmed bensinpriset, och E 85 blev plötsligt dyrast i tanken. Kanske inte så konstigt att Sekab började se sig allt längre om i världen för att slippa köpa etanol, själva odla sockerrör.

– Helt plötsligt var vi i Mocambique, säger Dan Olsson.

2008 uppgick Sekabs förlust till 328 miljoner kronor.

Ledarrubrik i *Örnsköldsviks Allehanda*:

Hörnsten liknar kvarnsten

Nya problem: Forskare påstod att etanolen inte minskade utan ökade koldioxidutsläppen eftersom det gick åt så mycket energi vid tillverkningen, också därför att användningen av jordbruksmark till att odla etanolgrödor tvingade fram nyodlingar för att både människor och djur skulle få mat. Dessutom drog bil- och bussmotorerna mer etanol än bensin. Man upptäckte att folk köpte etanolbilar, på grund av förmånliga skatteregler och gratis parkering, men tankade bensin. Och plötsligt attackerade en rad afrikanska forskare Sekabs planer på att använda arrenderade 22 000 hektar mark för att odla sockerrör i Tanzania: Boskap förlorade sina betesmarker, befolkningen hotades av livsmedelsbrist. ”Nykolonialism” kallades Sekabs affärer, också ”brott mot de mänskliga rättigheterna”. Det var ju inte så här man hade tänkt. Problemen har fortsatt, trots nya friska miljoner, åtgärdsprogram, stopp för det afrikanska försöket, Per Carstedts avsked. Förlusten har aldrig vänts till vinst. Etanolpiloten har aldrig producerat etanol god för produktion i stor skala. Nu säger Elvy Söderström att man kanske ska sälja Sekab.

Fast Örnsköldsvik har flera problem. Hörneborgsverket, ett kraftvärmeverk, invigt för två år sedan, blev dubbelt så dyrt som beräknat, producerar mindre än hälften av vad kalkylerna visade. Domsjö Fabriker behöver inte så mycket värme som de sa sig behöva, fjärrvärmeabonenterna blev inte så många som man hoppats på – och ingenstans några bindande kontrakt, endast visat intresse, vaga löften, förhoppningar. Elvy Söderström:
– Kanske det gick för fort, kanske det blev för stort. Vi har inte tillräcklig täckningsgrad, inte tillräckligt många som har skrivit på för fjärrvärme. Men utifrån de kalkyler vi fick såg det bra ut.

Hon säger, igen:

– När vi fattade beslut var alla med utom en.

Det är Gunnar Melin, folkpartisten, hon menar. Motståndare till både Sekab och Hörnefors, därför kallats bakåtsträvare, en reaktionär. Till vardags fabriksarbetare uti Husum, gamla Mo och Domsjö, nu finskägt; folkpartist sedan ungdomen, i kommunfullmäktige sedan 1980. Han reste sig och sa: Stopp! Stopp!

– Vad gäller Sekab var jag osäker på marknaden. Jag trodde inte på dessa kalkyler om säkra vinster. Jag undrade också om en kommun verkligen ska syssla med sånt här.

Kraftvärmeverket var inte fel att bygga, men då ska man ha pengar och först eventuellt en partner. Tycker jag.

Han drar efter andan, säger apropå kraftvärmeverket:

– Sexhundra miljoner var mycket pengar redan det, men innan man satte ner första spadtaget hade det fördubblats.

Det har skötts dåligt?

– Man kan ju inte påstå att det har skötts bra.

Vilken roll spelar Elvy Söderström i allt det här?

– Elvy är demokratiskt lagd, omtyckt i alla läger. Hon är inte som kommunalråden före henne – som var mer som gammaldags kamrerer och gjorde lite som de ville. Hon är ofta ganska uppriktig i det hon säger, men man ska lyssna noga på vad hon säger. Jag tror att även hon har blivit lurad av rådgivare. Jag tror inte att hon fattat vad alla beslut har lett till. Och hon har den inställningen att har jag tagit fan i båten då får jag ro honom i land.

Socialdemokraterna har egen majoritet i kommunfullmäktige. Det är en förklaring till varför beslut efter beslut har kunnat klubbas. Man håller ihop, sitter lugnt i båten. Övik Energi och dess moderbolag, som för övrigt heter Rodret, lyder under aktiebolagslagen och är på så sätt som vilket annat aktiebolag som helst, men en skillnad är att styrelseledamöterna bär partiböcker och att de handskas med skattebetalarnas pengar. En annan skillnad är bolaget inte kan gå i konkurs.

– De enda som får betala är skattebetalarna, säger Dan Olsson.

Elvy Söderström säger att det är möjligt att hon litat för mycket på pigga prognoser, möjligt att hon haft dåliga rådgivare; det är så lätt att vara efterklok.

– Nu ska vi pröva allt för att lösa det här. Ingenting får vara oss främmande. Det ska vara långsiktigt bra. Och vi kommer att lösa det.

Så vi slutar, trots allt, med världen; med detta Modo som skickar ishockeyspelare till Kanada och USA. En gång var de tolv, eller möjligen tretton, spelare samtidigt i NHL, två av dem – Peter Forsberg och Markus Näslund – som etta och tvåa i poängligan. Efter avslutad karriär vänder de alla hem igen och plöjer ner sina pengar i flygbolag, fastigheter, golfbana, hotell, marina. De älskar sin stad. Den är bäst i världen.

Anders Sundelin

Fokus 16/2012